

disse tidsrum tillader jeg mig en skepsis overfor holdbarheden af den påstand. Det morsomme er imidlertid at Lindhardt synes at godtage betragtningen og så tilføjer at renaissanceen som sådan kommer alt for sent; den burde have fundet sted i det 12. århundrede senest.

Dette være nævnt som eksempel på at denne Machiavelli-kreds ikke skyer at drage hastige konklusioner, måske også vilde. Men ganske festlige.

Erik Rasmussen
Institut for Statskundskab

Helle Johansen og Annegrethe Rasmussen, *Det indre marked og Danmark*, København: Institut for Statskundskab, Forlaget Politiske Studier, 1991, 222 s.

Etableringen af det indre marked i EF har været genstand for megen opmærksomhed i de senere år. Flertallet af publikationer om emnet har imidlertid indskrænket sig til undersøgelser af de økonomiske effekter af projektet. På dansk har Peter Nedergaards bog om EF's markedsintegration hidtil været det eneste eksempel på en dyberegående analyse, der søger at sætte »projekt 1992« ind i en større teoretisk sammenhæng.

Helle Johansens og Annegrethe Rasmussens bog, et omarbejdet speciale fra Institut for Statskundskab, KU, er imidlertid endnu et sådant forsøg. Bogens sigte er bredt, nemlig på den ene side at nå frem til en forståelse af EF's dynamik i de senere år samt af indre marked-projektet som sådan og på den anden side at diskutere Danmarks fremtid i det indre marked. Sigtet bliver endnu bredere og vel også for bredt, når det går op for læseren, at et implicit mål tillige er at undersøge, hvad EF i det hele taget er, set fra fremstillingens teoretiske synsvinkel.

Denne synsvinkel er netop det mest originale ved bogen. Ifølge forfatterne fordrer en nuanceret forståelse af EF's dynamik nemlig et begrebsapparat, der gør brug af elementer fra fransk reguleringsteori og strategisk-relational statsteori. De centrale begreber i reguleringsteorien, akkumulationsregime og reguleringsmåde, har i tilgangsvinklens historiske analyser resulteret i begreberne om fordisme og post-fordisme, betegnelser for henholdsvis den dominerende økonomiske udviklingsmodel i Vesten indtil 1970'erne og den opdukkende nye økonomiske orden. Reguleringsteorien giver imidlertid en utilstrækkelig forståelse af staten, hvorfor Jessops statsteori inddrages. Her studeres staten som »the site, the generator, and the product of strategies«. Strategibegrebet bliver centralt for forfatterne, idet de med Jessop skelner mellem tre strategikategorier: hegemoniske projekter, akkumulationsstrategier og statsstrategier. Som idealtypiske eksempler på konkrete stats- og akkumulationsstrategier nævnes den neo-liberale, den neo-etatistiske og den neo-korporative strategi.

Analysen rettes herefter mod EF, idet målet er at identificere de strategier, der ligger bag den nyere udvikling i samarbejdet. Fællesskabet studeres med andre ord som et terræn, hvor forskellige strategier udkæmper kampe om den fremti-

disse tidsrum tillader jeg mig en skepsis overfor holdbarheden af den påstand. Det morsomme er imidlertid at Lindhardt synes at godtage betragtningen og så tilføjer at renaissanceen som sådan kommer alt for sent; den burde have fundet sted i det 12. århundrede senest.

Dette være nævnt som eksempel på at denne Machiavelli-kreds ikke skyer at drage hastige konklusioner, måske også vilde. Men ganske festlige.

Erik Rasmussen
Institut for Statskundskab

Helle Johansen og Annegrethe Rasmussen, *Det indre marked og Danmark*, København: Institut for Statskundskab, Forlaget Politiske Studier, 1991, 222 s.

Etableringen af det indre marked i EF har været genstand for megen opmærksomhed i de senere år. Flertallet af publikationer om emnet har imidlertid indskrænket sig til undersøgelser af de økonomiske effekter af projektet. På dansk har Peter Nedergaards bog om EF's markedsintegration hidtil været det eneste eksempel på en dyberegående analyse, der søger at sætte »projekt 1992« ind i en større teoretisk sammenhæng.

Helle Johansens og Annegrethe Rasmussens bog, et omarbejdet speciale fra Institut for Statskundskab, KU, er imidlertid endnu et sådant forsøg. Bogens sigte er bredt, nemlig på den ene side at nå frem til en forståelse af EF's dynamik i de senere år samt af indre marked-projektet som sådan og på den anden side at diskutere Danmarks fremtid i det indre marked. Sigtet bliver endnu bredere og vel også for bredt, når det går op for læseren, at et implicit mål tillige er at undersøge, hvad EF i det hele taget er, set fra fremstillingens teoretiske synsvinkel.

Denne synsvinkel er netop det mest originale ved bogen. Ifølge forfatterne fordrer en nuanceret forståelse af EF's dynamik nemlig et begrebsapparat, der gør brug af elementer fra fransk reguleringsteori og strategisk-relational statsteori. De centrale begreber i reguleringsteorien, akkumulationsregime og reguleringsmåde, har i tilgangsvinklens historiske analyser resulteret i begreberne om fordisme og post-fordisme, betegnelser for henholdsvis den dominerende økonomiske udviklingsmodel i Vesten indtil 1970'erne og den opdukkende nye økonomiske orden. Reguleringsteorien giver imidlertid en utilstrækkelig forståelse af staten, hvorfor Jessops statsteori inddrages. Her studeres staten som »the site, the generator, and the product of strategies«. Strategibegrebet bliver centralt for forfatterne, idet de med Jessop skelner mellem tre strategikategorier: hegemoniske projekter, akkumulationsstrategier og statsstrategier. Som idealtypiske eksempler på konkrete stats- og akkumulationsstrategier nævnes den neo-liberale, den neo-etatistiske og den neo-korporative strategi.

Analysen rettes herefter mod EF, idet målet er at identificere de strategier, der ligger bag den nyere udvikling i samarbejdet. Fællesskabet studeres med andre ord som et terræn, hvor forskellige strategier udkæmper kampe om den fremti-

dige organisering af samfundet. Forfatterne identificerer to konkurrerende økonomisk-politiske strategier, der hver især implicerer en specifik holdning til spørgsmålet om EF's udvikling: For det første en neo-liberal strategi, der stræber efter en øget markedsstyring af stat og økonomi. For det andet en neo-etatistisk strategi, der ønsker en vis grad af statsstyring for at sikre en bestemt vækstmodel. Denne strategi sigter mod en kvalitativ styrkelse af EF ved at lade dele af den nationale regulering overgå til overnationalt niveau.

Med afsæt i eksistensen af disse to strategier undersøger bogen herefter de konkrete tiltag, der har præget EF's nyere udvikling. Hvidbogen om det indre marked ses i sig selv som et strategisk terræn, hvor den neo-liberale strategi vil fremhæve dereguleringsaspektet, mens den etatistiske strategi vil støtte harmoniseringsaspektet. Fællessakten ses som den politiske anerkendelse af 1992-programmet, finansieringsreformen fra 1988 og vedtagelsen af det sociale charter (der fejlagtigt sættes lig med den såkaldte sociale dimension i det indre marked) ses heroverfor som (delvist potentielle) sejre for den etatistiske strategi. En gennemgang af EF's beslutningsproces efter Fællessakten fører videre til den konklusion, at apparatets virkemåde er ændret til fordel for den etatistiske strategi. En analyse af Cecchini-rapporten ser akkumulationstrategien bag det indre marked som neo-liberal udbudsøkonomi, der tilstræber en genoplivning af den fordistiske masseproduktion. EF's forskningsprogrammer ses dog som elementer, der understøtter en udvikling i post-fordistisk retning.

Et afsluttende kapitel analyserer endelig den aktuelle danske situation og identificerer konkurrerende danske økonomisk-politiske strategier ved indgangen til det indre marked. Der findes her mange paralleller til den neo-liberale/neo-etatistiske konkurrence på EF-plan.

Det indre marked og Danmark er et forfriskende forsøg på med et originalt udgangspunkt at nå til en teoretisk forståelse af EF og dets udvikling. Også når man tager udgangspunkt i den valgte teoretiske ramme, forekommer en del af fremstillingens konklusioner imidlertid diskutabile. At hvidbogen om det indre marked i sig selv skulle være et strategisk terræn synes således ikke plausibelt. Hvidbogen udpeger de tiltag, der er nødvendige for skabelsen af et indre marked og udgør derved et neo-liberalt instrument. Også den harmonisering, hvidbogen foreslår, tilstræber oprettelsen af et enhedsmarked, selv om det for specifikke interesser naturligvis ikke er lige gyldigt, på hvilket niveau der harmoniseres.

Ej heller er fremstillingens tolkning af Fællessaktens betydning for EF's beslutningsproces overbevisende: Den væsentligste reform var her introduktionen af flertalsafgørelser i spørgsmål om realiseringen af det indre marked. Derved styrkedes den neo-liberale og ikke den etatistiske strategi, da det jo var denne reform, der muliggjorde implementeringen af hvidbogen.

Bogens forsøg på ved anvendelsen af regulerings- og statsteori at komme forbi de problemer, der har kendetegnet de traditionelle forståelser af EF, er prisværdigt. Imidlertid kan man nok stille spørgsmålstegn ved, om det lykkes, og om disse problemer, i det omfang det lykkes, ikke erstattes af nye.

Således ønsker forfatterne at overskride statskundskabens skel mellem national og international politik. Imidlertid synes deres teorivalg at stille sig i vejen for, at

dette kan ske på en frugtbar måde: Anvendelsen af statsteori på et unikt fænomen som EF gør i høj grad analysen til en parallel til analyser af national politik, hvilket jo også viser sig i lighederne mellem diskussionen af danske og af EF-forhold. »Overskridningen« af skellet mellem national og international politik bliver altså derved blot til en projicering af en national analyse på internationale forhold. EF's unikke kendetegn og konsekvenserne af EF's placering som en overbygning over ofte gensidigt konkurrerende nationalstater kan derved ikke medtænkes konsekvent. Analysen refererer her og der til »magtbalancen« i Bonn-Paris akser og til andre faktorer, der direkte er relaterede til det internationale system. Dette er imidlertid ikke elementer, der er en integreret del af deres teoriapparat, hvorfor henvisningerne i sammenhængen virker mærkværdigt fejlplacerede. Det er blandt andet fremstillingens sigte at nå en forståelse af den nye dynamik i EF-samarbejdet. For undertegnede rejser det spørgsmålet, om man ved hjælp af en neo-gramsciansk analyseramme som den anvendte kan nå konklusioner, der siger os mere om de dynamiske processer, Fællesskabet har gennemgået, end den traditionelle integrationsteori, først og fremmest neo-funktionalismen. Svaret må nok blive negativt. I det omfang forfatterens analyse overhovedet er dynamisk, er den det i hvert fald gennem nogle ad-hoc forklaringer på EF's udvikling, som på trods af det teoretiske udgangspunkt ikke er spor originale. Et sted postulerer forfatterne endog kausalsammenhænge, der, hvis de ellers havde holdt stik, ville føre til neo-funktionalismens øjeblikkelige restitution som enerådende EF-teori. Således har det indre marked angiveligt fungeret som katalysator for en række integrationstiltag: Fællesakten, finansieringsreformen og den sociale dimension. Der til på beslutningsplanet ØMU, den politiske union og senest diskussionerne om fælles forsvar og en udvidelse af Vestunionen (side 139)!

Hvis målet er en forståelse af Fællesskabets dynamik, synes neo-funktionalismen derfor trods dens omdiskuterede status stadig at være det mindst ringe bud på en sammenhængende teori. Denne tilgangsvinkel kan man naturligvis – som forfatterne gør det – fravælge ud fra ens grundlæggende videnskabssyn. Man kan dog næppe, som det hævdes, afvise neo-funktionalismen, fordi den involverer en indføring af eksplicite normative vurderinger i selve analysen. Det er jo netop det, der adskiller neo-funktionalismen fra den funktionalistiske integrationsteori. I det omfang neo-funktionalismen involverer implicite normative vurderinger i form af en specifik erkendelsesinteresse, er det noget, som gælder for al teori, også den af forfatterne foretrukne.

Selv om man kan pege på flere problematiske punkter i fremstillingen, bør det positivt nytænkende i fortolkningen af EF som en slagmark for komplekse samfundsmæssige strategier alligevel understreges. Dette er et aspekt, der helt ignoreres i traditionelle »realistiske« forståelser af international politik, og det er et aspekt, der kun berøres overfladisk i neo-funktionalismen. *Det indre marked og Danmark* bør derfor hilses velkommen, og bogen burde kunne inspirere til yderligere nybrud i EF-forskningen.

Jens Henrik Haahr
Institut for Statskundskab